

**ЗАЕТОСТТА И БЕЗРАБОТИЦАТА
В ПРОЦЕСА НА СТАБИЛИЗАЦИЯ**

Станимир Бързашки

март 1992 г.

Съдържание

ЗАЕТОСТТА И БЕЗРАБОТИЦАТА В ПРОЦЕСА НА СТАБИЛИЗАЦИЯТА	1
I. ЗАЕТОСТ	2
1. Заетост и икономическа активност	2
2. Структура на заетостта	4
II. БЕЗРАБОТИЦА	6
1. Равнище и динамика	6
2. Структурна характеристика.	12
3. Социално осигуряване при безработица.	14
III. ФОРМИРАНЕ НА ПАЗАР НА ТРУДА	19
1. Динамика на работната заплата и пазара на труда.	19
2. Оборот на пазара на труда.	20
IV. ПОЛИТИКАТА ПО ЗАЕТОСТТА И БЕЗРАБОТИЦАТА ПРЕЗ 1992 г.	23

ЗАЕТОСТТА И БЕЗРАБОТИЦАТА В ПРОЦЕСА НА СТАБИЛИЗАЦИЯТА

Една от целите на реформата в средносрочен план е формирането на пазар на труда с присъщите му структури и механизми. Протичащите процеси се характеризират със следното:

- значително намаляване на общите равнища на заетост и икономическа активност на населението, свързани с преминаването от пълна към непълна заетост;
- разпадане на досегашните отраслови, регионални и професионални структури на заетостта и постепенно формиране на нови, съобразени със сравнителните предимства на българското стопанство;
- съществени промени в движението на работната сила – както в общия и оборот, така и в характеристиката на неговите форми.

“Задвижването” на отделните компоненти на пазара на труда е в пряка зависимост от общия ход на икономическите промени, както и от реформите в съществуващите институции.

Анализът на заетостта и безработицата в рамките на съществуващата институционална и информационна база се натъква на редица проблеми и ограничители, като се налага някои явления да се разглеждат посредством косвени показатели или хипотетично:

– институционални: изоставането на трудовото законодателство от формиращите се икономически условия. Така вече една година след “старта” на икономическата реформа, правното регламентиране на формите на заетост остава непроменено. Същото се отнася и за отделните видове и условия на трудовите договори, дефинирането на критериите и формите на безработица и др. Това води до деформиране на процесите и до “сиване” на институционалните рамки на техният анализ.

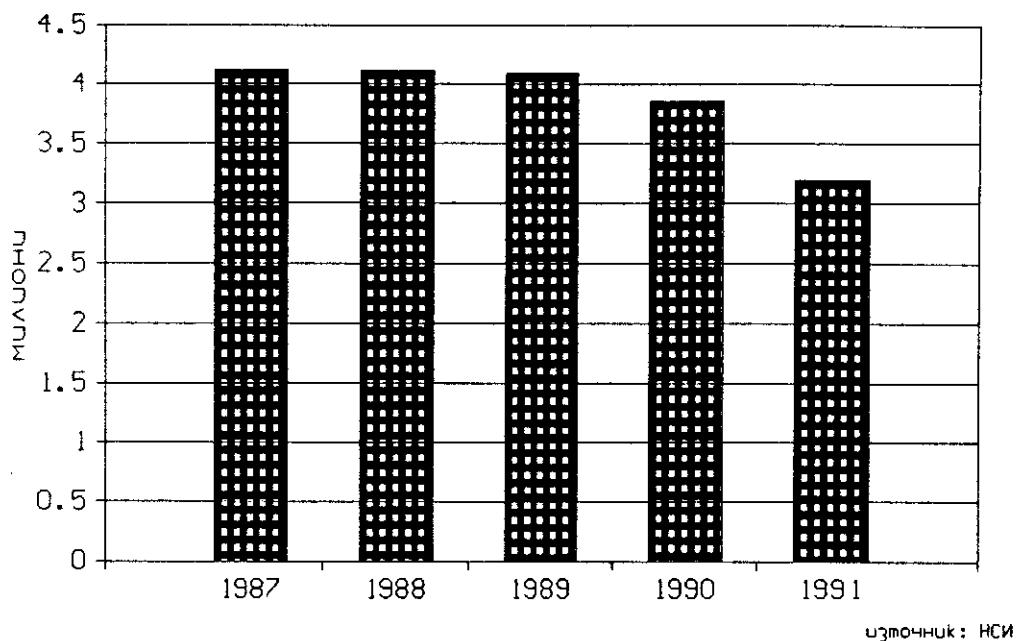
– емпирични: В статистическата практика все още не са възприети някои основни видове наблюдения, като например периодичните извадкови изследвания на заетостта и безработицата в домакинствата. Наред с това, статистиката на фирмите и бюрата по труда предлага показатели, твърде непредставителни по отношение на типичните индикатори на пазара на труда. Наблюденията на заетостта и движението на работната сила в частния сектор са също с ниска надеждност и представителност.

I. ЗАЕТОСТ

1. Заетост и икономическа активност.

През 1987–1988 г. беше достигнат практическият и теоретичен максимум на заетостта и икономическата активност на населението. (Най-естественое като критерий за икономически активни при пълна заетост да се приемат заетите лица). Впоследствие, във връзка с рязкото задълбочаване на кризата, започва процес на постепенно намаляване на заетостта. Върху него оказват влияние и някои други фактори – демографски, законодателни промени и т.н. По години намаляването на заетостта изглежда така:

Средноспisъчен брой на заетите по години

По-значителното намаляване на заетостта през последните години е свързано с възникването на частният сектор и известно пренасочване на работна сила към него (той не е включен в данните на графиката). Ако вземем предвид и заетостта в частните фирми, средногодишният брой на заетите лица през 1991 г. възлиза на 3466500 д., или намалението на заетостта спрямо 1987 г. е приблизително 642 х.д. (16 на сто).

Намаляването на заетостта не се отразява пропорционално на цялостната икономическа активност на населението, която е намаляла значително по–малко – с 9.4 на сто:

- икономически активни 1987 г. (заетите лица) – 4108459
- икономически активни 1991 г. (заети + безр.) – 3721857

Необходимо е да се има предвид, че част от безработните, освободени от армията и политическите организации, в миналото не са отчитани като заети поради секретност и включването им в контингента на икономически активните понастоящем изкуствено “задържа” отчетения спад на активността.

Може да се счита, че разгledаното намаление на икономическата активност на населението след 1987 г. е незначително. То не е резултат на някакви сериозни икономически промени, а по–скоро следствие на емиграционните процеси, излизането на значителни контингенти от работещите в пенсия, непълното отчитане на заетите в частния сектор и на безработните, както и активността на “втората” икономика.

В процеса на съкращаване на заетостта може да се отделят два етапа:

- дестабилизация на съществуващите в началото на прехода структури на заетостта и на работната сила;
- активни структурни промени, формиране на пазарни структури на заетостта и определено нормално равнище на безработица.

Първият етап намира израз в пасивното съкращаване на заетостта в рамките на съществуващата отраслова и регионална структура на работната сила. От определено гледище протича процес на приспособяване на заетостта в отделните структури чрез ликвидиране на "свръхзapasите" от работна сила. Продължителността на този процес пряко зависи от хода на икономическата реформа като цяло. Сериозни промени в структурата на заетостта могат да се очакват едва като резултат на по–масови ликвидации на предприятия по икономически и екологични причини, приватизация и инвестиции в нови предприятия, чуждестранни инвестиции и т.н. При отсъствието на тези структурни компоненти на реформата, заетостта ще се намира в етапа на първоначалната си дестабилизация, което се и наблюдава сега у нас. Най–общо, тя може да се характеризира със следното:

- Сравнително масово и повсеместно освобождаване на работна сила от предприятията и организациите поради всеобщия и непропорционален спад в производството;
- Формиране на явна безработица в резултат главно на ликвидиране на част от "свръхзапасите" от работна сила в производствената сфера и ограничаване на щатните длъжности и реорганизации в нестопанския сектор;
- Запазване на висока икономическа активност на населението в резултат на сложните структурни промени в системата на наличните и семейни доходи. В това отношение влияние оказват и бавните промени в социално-психологическите стереотипи и мотивация на трудовото поведение;
- Преструктурирането на заетостта по форми на собственост гравитира около съществуващите досега структури на работната сила. **Заетостта във формирация се частен сектор не променя съществено съществуващите структури на работната сила, тъй като се поражда чрез прехвърляне и приватизиране на дейности, а така също и като допълнителна (паралелна), частична (почасова), сезонна и неофициална (скрита) заетост.**

2. Структура на заетостта.

Най-съществени от макроикономическо гледище, са промените в отрасловата структура на заетостта. Възможностите за анализ на промените в останалите видове структури – професионална, възрастова, полова, квалификационна и т.н. са силно ограничени поради съдържанието и обхвата на статистическата информация.

В таблица 1 са показани промените в структурата на заетите лица по отрасли на държавният и кооперативен сектор за периода 1988–1991 г. Използвани са данни за заетите лица към 1.08.1988 г. и 30.12.1991 г.

**/Таблица 1/
Относителен дял на заетите по отрасли**

Отрасли	1.08.1988г.	30.12.1991г.	Изменение
Общо	100.0	100.0	-
Промишленост	35.0	36.6	1.6
Строителство	8.7	6.4	-2.3
Селско стопанство	19.2	17.7	-1.5
Горско стопанство	0.7	0.6	-0.1
Транспорт	6.1	6.4	0.3
Съобщения	1.1	1.5	0.4
Търговия, МТС, изкупуване	9.1	7.0	-2.1
Други на матер. производство	0.6	0.6	0.0
Жилищно-комунално стопанство и битово обслужване	1.8	1.8	0.0
Наука и научно обслужване	2.2	2.0	-0.2
Образование	6.7	9.0	2.3
Култура	1.2	1.1	-0.1
Здравеопазване, социално осиг., физкултура, спорт	5.3	6.8	1.5
Финанси, кредит и застраховки	0.6	0.9	0.3
Управление	1.4	1.4	0.0
Други на непроизв. сфера	0.3	0.1	-0.2

Данните потвърждават, че засега промените в заетостта носят характер на пасивно свиване в рамките на съществуващите структури по отрасли. Докато за посочения период имаме намаление на списъчния състав на заетите с 28.2 на сто, размахът на изменението в относителните тегла по отрасли е само 2.3 пункта.

За да бъдем по-точни спрямо структурните промени по отрасли, следва да се вземат предвид и заетите в частният сектор през 1991 г. Поради характера на съществуващата статистическа информация, за целта съпоставяме средно- годишният брой на персонала за 1988 и 1991 г. (включително заетите в частният сектор по отрасли):

/Таблица 2/
Относителен дял на заетите по отрасли
(средногодишен брой)

Отрасли	1988	1991	Изменение
Общо	100	100	-
Промишленост	35.3	35.1	-0.2
Строителство	8.8	7.2	-1.6
Селско стопанство	19.4	18.5	-0.9
Горско стопанство	0.7	0.5	-0.2
Транспорт	6.2	6.2	0
Съобщения	1.1	1.3	0.2
Търговия, МТС, изкупуване	9.1	8.9	-0.2
Други на матер. производство	0.6	0.7	0.1
Жилищно–комунално стопанство и битово обслужване	1.5	2.3	0.8
Наука и научно обслужване	2.2	2	-0.2
Образование	6.6	7.7	1.1
Култура	1.1	1.1	0
Здравеопазване, социално осиг., физкултура, спорт	5.1	6	0.9
Финанси, кредит и застраховки	0.6	0.7	0.1
Управление	1.4	1.4	0
Други на непроизв. сфера	0.3	0.3	0

Данните показват, че като се отчита и заетостта в частния сектор, промените в структурата на заетите по отрасли стават още по–малки, като максималната амплитуда е 1.6 пункта. Следователно формиращият се частен сектор до момента възпроизвежда отрасловата структура на заетостта от 1987–1988 г.

II. БЕЗРАБОТИЦА

1. Равнище и динамика

Отчитането на безработицата в България започна от началото на 1990 г. със създаването на Националната трудова борса и на система от регионални бюра по труда по силата на 57-мо ПМС/1989 г. След известни реорганизации в дейността на бюрата и промени в технологията и показателите за отчитане на безработицата, от средата на 1990 г. имаме сравнително приемлива система за отчитане на регистрираните безработни, търсещето на работна сила и социалното осигуряване на останалите без работа.

Количественото отчитане на безработицата чрез бюрата по труда понастоящем е единствената система за статистическото ѝ наблюдение. Все още отсъствуват широко застъпените в статистическата практика на други страни репрезентативни наблюдения на заетостта и безработицата чрез инструментариума на статистиката на домакинствата.

Във възприетата международна статистическа практика равнището на безработица се определя като отношение на безработните към работната сила (икономически активни = заети + безработни).

Общийят брой на безработните у нас се наблюдава чрез показателя "Регистрирани и неустроени на работа" към даден момент (основно в края на всеки месец). Той отразява моментното състояние на предлагането на работна сила в системата на бюрата по труда и е резултативен спрямо месечната ѝ динамика на "входа" и на "изхода". Към 30.12.1990 г. общият брой на безработните бе 65,079 д., като в края на 1991 г. достигна 419,123 д. Средногодишният брой на безработните за 1991 г. е 255,357 д., а на икономически активните лица 3,721,857 д. (вкл. заетите в частния сектор). Следователно средно-годишната норма (равнище) на безработицата е 6.9 на сто.

Равнището на безработица заслужава да се анализира и по отношение на заетостта в държавният и кооперативен сектор. При средно-годишен брой на заетите в него 3,189,244 д., средно-годишната норма на безработицата е 8 на сто. При тази база можем да определим и промените в нормата на безработица през 1991 г. Към 30.12.1990 г. тя е 1.7 на сто, а към 30.12.1991 г. достига 12.5 на сто, или базисният ѝ индекс възлиза на 735.3. Този ръст на нормата на безработица се определя както от нарастването на броя на безработните (644 на сто), така и от спада на заетостта в държавният и кооперативен сектор с 11 на сто за периода.

При анализа на действителното равнище на безработица следва да се имат предвид някои особености на съдържанието на използваниите показатели. В съществуващата информационна система те се състоят от два показателя, изразяващи броят на регистрираните безработни според инициатора за оставането им без работа, както и фактическата продължителност на състоянието на незаетост:

а/ Безработни (регистрирани и неустроени на работа) по 57-мо ПМС;

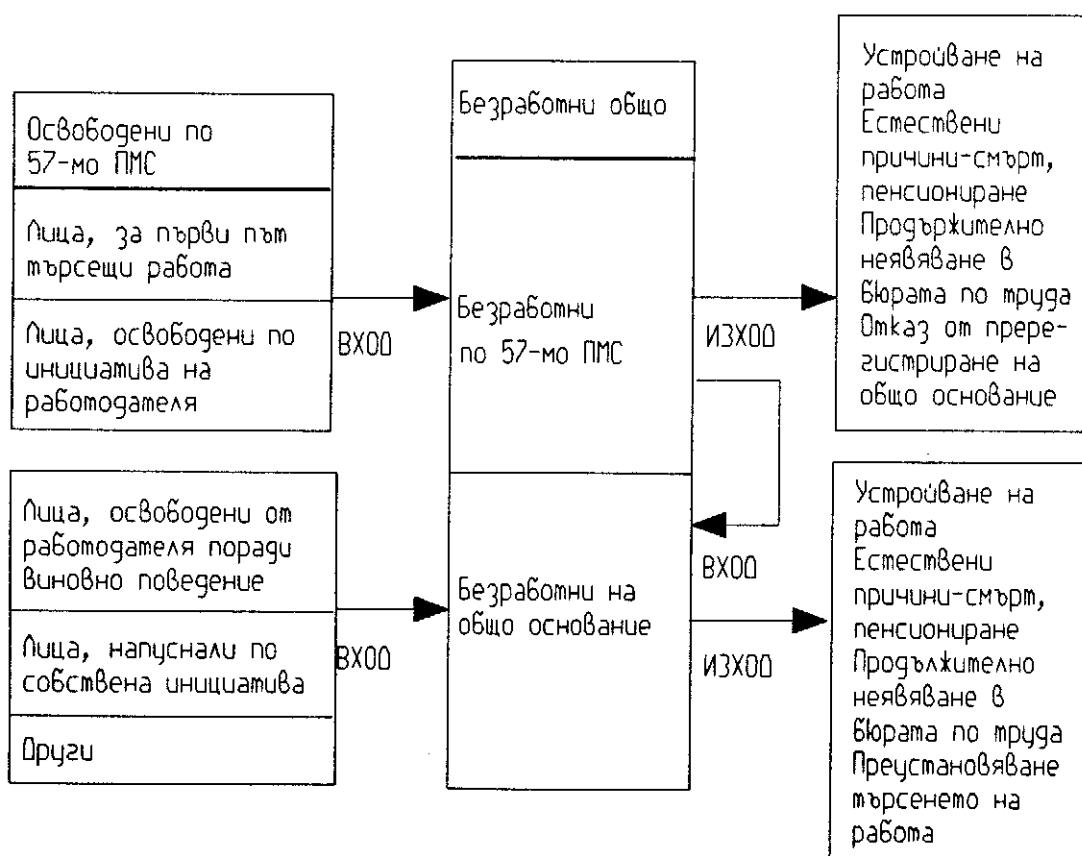
б/ Безработни, регистрирани на общо основание.

Тези два контингента отразяват съдържателната определеност на безработицата към даден момент. В първата група се регистрират безработните, съкратени по икономически причини и по инициатива на работодателя, както и лицата, които за първи път търсят работа след навлизане в трудоспособна възраст или завършване на съответно образование. Регистрираните в тази група по принцип са лицата, имащи право на обезщетения и социални помощи за безработица.

Месечният брой на обезщетените лица е показател от различен характер и по принцип съществено се различава от регистрираните по 57-мо ПМС към края на месеца в резултат на месечното движение на "входа" и "изхода" на този контингент. "Входът" му се изразява с показателя "Освободени работници и служители по 57-мо ПМС".

Регистрираните безработни на общо основание са лица, напуснали работа по собствена инициатива, освободени поради виновно поведение или пререгистрирани като безработни от другата група след изтичане на срока за обезщетения и помощи и др.

Тази структура на контингента безработни може да бъде представена в следната схема:

Въз основа на изложената схема може да бъдат изтъкнати следните недостатъци на действуващата статистика:

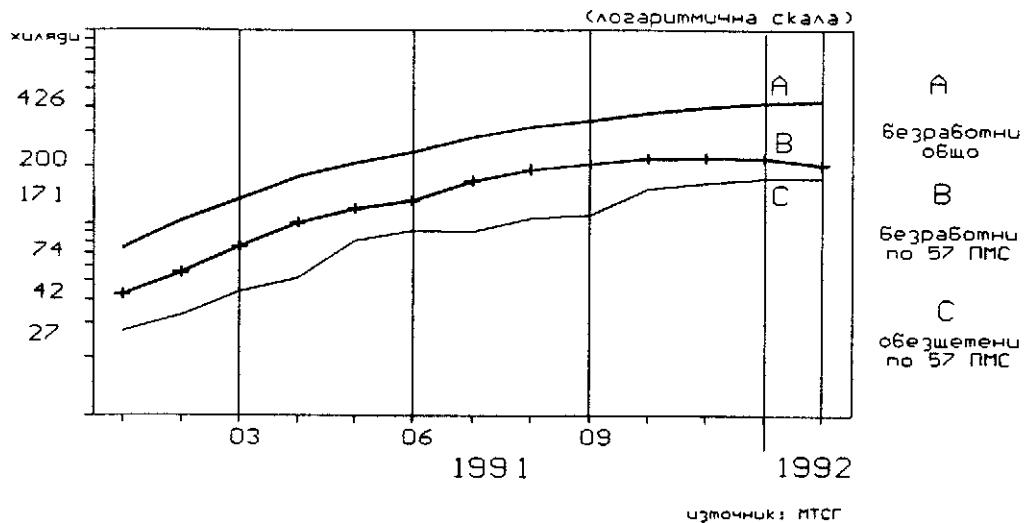
– Отсъствието на критерий за лични доходи при регистрацията на безработните позволява например на сезонно заетите лица с висок годишен доход да се регистрират като освободени по 57-мо ПМС. Същевременно поради същата причина е изключена възможността предприемачи и собственици на фирми, останали без работа вследствие на несъстоятелност да се регистрират като безработни при определени условия (декларация за доходи, съдебно решение за ликвидация и др.);

– Липсват показатели за отчитане на “входа” на контингента безработни, регистрирани на общо основание. Същото се отнася и за неговият “изход” – поради отсъствието на регламентиран механизъм, устройването или преустановяването търсенето на работа, евентуално пенсиониране и т.н. може да бъде констатирано единствено по волята на съответното лице, или ако не се яви в Бюрото по труда продължително време.(Срокът е 3 месеца, но до края на 1991 г. такъв срок не бе регламентиран). По този начин вътрешното преструктуриране на контингента безработни не се “улавя” статистически, създават се условия за наличие на бройки–фантоми и има основания да се предполага известно завишаване на общият брой на регистрираните безработни. За регистрираните на общо основание съществува фактическа възможност за започване на работа, без това да бъде обявено, тъй като трудовите им книжки не се съхраняват в Бюрата по труда;

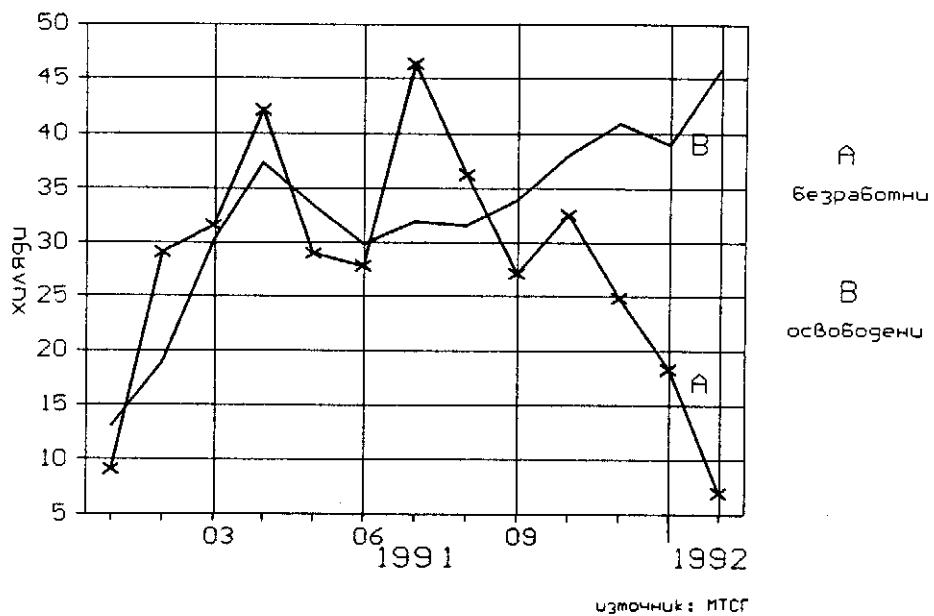
– Изтиchanето на срочен трудов договор като основание за регистрация в контингента на безработните по 57-мо ПМС “размива” въпроса за причините и инициативата за прекратяване на трудовият договор. Ако след изтиchanето му самото лице не желае да го поднови, то тогава регистрацията му би следвало да се извърши на общо основание.

Общата динамика на безработицата е представена в следната графика:

Брои на безработните и обезщетените по 57 ПМС лица

Месечен прираст на безработните – общо и на освободените по 57 ПМС

В динамиката на безработицата може да се отбележат два по-важни момента:

първо – Въпреки високият абсолютен прираст, през цялата 1991 г. се наблюдава забавяне темпа на нарастване на безработицата, като в началото на 1992 г. започва дори и абсолютно намаление в контингента на регистрираните по 57-мо ПМС.

второ – В рамките на общият брой на безработните намалява относително групата безработни, регистрирани по 57-мо ПМС. От декември 1991 г. започна и абсолютното им намаление, което постепенно ще се пренесе и върху регистрираните на общо основание, а следователно и върху общият брой на безработните.

УСТРОЕНИ НА РАБОТА И РЕГИСТРИРАНИ СВОБОДНИ РАБОТНИ МЕСТА ПО МЕСЕЦИ НА 1991г.

(в хиляди)

месеци	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I
Постъпили на работа	9.6	6.7	7.2	8.3	7.3	8.3	10.0	9.1	11.4	11.0	10.2	7.3	8.7
Незаети работни места	22.0	11.7	10.7	11.9	10.8	16.4	22.9	23.4	18.4	14.1	11.7	10.0	11.3

Тенденцията на забавяне темпа на увеличаване на безработицата като цяло не е резултат от подобряване конюнктурата на трудовият пазар и разкриване на нови работни места. Това се вижда от горните данни.

Обяснението на тази тенденция би следвало да се търси в характера на определеният по–горе етап на формиране на трудовият пазар, свързан с първоначална дестабилизация и намаление на заетостта в рамките на съществуващите структури на работната сила. Ускореното ликвидиране на “свръхзapasите” на работна сила със старта на реформата доведе до висок прираст през първите месеци и забавяне на темпа на безработицата през годината. Следователно забавянето на темпа на растеж на безработицата се обуславя, от една страна, от запазване постоянно или относително намаляване на “напрежението на входа”, а от друга– от засилването му на “изхода” (абсолютно и относително). Това е свързано с “отпадането” или пререгистрирането на общо основание (вследствие на изтичането на сроковете за обезщетения) на сравнително големи групи безработни, регистрирани през първото полугодие на 1991 г. Всъщност, наблюдаваме не толкова абсолютна тенденция на забавяне темпа на безработицата, колкото процес на стабилизиране и формиране на нормални за положението темпи съотношение на “вход–изход” след първоначалния “взрив” през 1991 г.

Тенденцията за относително и абсолютно намаление на безработните, регистрирани по условията на 57-мо ПМС постепенно ще се пренесе и в групата на регистрираните на общо основание,

където се предвижда освен това засилване на контрола и актуализиране на регистрациите. Всичко това може да доведе до допълнително "задържане" и дори намаляване на общият брой на регистрираните безработни през първите месеци на 1992 г. Тъй като този процес не е свързан с разкриване на работни места и намаляване равнището на безработица, появяват се белези на депресивни явления в системата на заетостта. Това фактически произтича и от изчерпването на възможностите на т. нар. първи етап на промените в заетостта, свързан с ликвидиране на свръхзаетостта и пасивното ѝ редуциране в рамките на съществуващите структури. С началото на по-значими структурни промени в икономиката, съвсем естествено заетостта и безработицата ще придобият нова динамична и структурна характеристика.

2. Структурна характеристика.

Структурната характеристика на безработицата се изразява в професионалната, възрастовата и половата структура на регистрираните безработни. Анализ на сезонната, частичната, скритата и др. форми и характеристики на безработицата на този етап е невъзможно да бъде направен поради липса на необходимата статистическа информация.

Професионалната структура на регистрираните безработни към 30.12.1991 г. е представена в следната таблица:

ПРОФЕСИОНАЛНА СТРУКТУРА НА РЕГИСТРИРАНИТЕ БЕЗРАБОТНИ към 30.12.1991г.

	<i>/относителни дялове/</i>		
	<i>с работническа професия</i>	<i>специалисти</i>	<i>без професия</i>
регистрирани общо	43.8	27.8	28.4
регистрирани по 57-мо ПМС	43.8	33.1	23.1
регистрирани на общо основание	43.8	22.1	34.1

Към края на 1991 г. 44 на сто от регистрираните безработни са с работническа професия и 28 на сто – без професия. Относителният дял на специалистите е също 28 на сто.

Делът на специалистите е значително по–висок в контингента на регистрираните по 57–мо ПМС (33 на сто), отколкото в групата на безработните на общо основание (22 на сто). Обратно – сред регистрираните на общо основание е по–висок делът на безработните без професия (34 на сто), отколкото сред тези по 57–мо ПМС. Това би могло да се обясни по два начина:

а/ специалистите и въобще лицата с професия и образование относително по–рядко попадат в контингента на регистрираните на общо основание поради по–високи шансове за намиране на работа и следователно по–кратък престой в състояние на незаетост;

б/ практиката сочи, че в редица случаи поради непознаване на трудовото законодателство при необходимост от съкращения част от потенциално освободените напускат по собствена инициатива, поради което губят правата си за обезщетения и регистрация по 57–мо ПМС. Това налага регистрацията им на общо основание. Може да се допусне, че преобладаващата част от тези лица са без професия или с ниско образование. Освен това и текучеството сред тази професионална група е относително по–високо.

От безработните специалисти към края на 1991 г. 29.3 на сто са с висше образование. В професионалната структура на безработните висшисти най–висок е делът на тези с инженерни специалности – 45.5 на сто, учителски – 18.3 на сто, икономически – 16 на сто, селскостопански – 7.3 на сто и т.н.

МЕСЕЧНА ДИНАМИКА НА ПРОФЕСИОНАЛНАТА СТРУКТУРА НА БЕЗРАБОТНИТЕ – 1991 г.

месеци	относителни дялове											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Безработни												
общо	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
С работническа професия	47.9	47.7	48.7	50.2	49	47.9	46.9	46.1	45.4	45.2	44.6	43.8
Специалисти	40.9	38.9	37.8	34.9	33.4	31.8	32.1	32	31.1	29.8	28.8	27.8
Без професия	11.2	13.3	13.5	14.9	17.7	20.3	20.9	22	23.5	24.9	26.6	28.4

Данните в таблицата показват, че през 1991 г. значително намалява относителният дял на безработните специалисти – от 41 на сто през м. януари, той достига 28 на сто през декември. В същото

време значително нараства дялът на безработните без професия – от 11 на 28 на сто. Относителният дял на регистрираните с работническа професия също както и при специалистите намалява, но само с 4 пункта – от 48 на 44 на сто.

Тези данни, особено на фона на високия и стихиен растеж на безработицата през годината, показват че при формирането на пазар на труда се очертава определено предимството на лицата с по–високо образование и квалификация. В това отношение е показателен и фактът, че през 1991 г. относителният дял на обявените свободни длъжности за висшисти от всичко обявените нараства от 2.4 на 19.4 на сто.

Относителният дял на безработните до 30 г. възраст непрекъснато нараства до м. септември, след което постепенно спада, като достига 48.6 на сто през декември. (Общото нарастване на относителният им дял през годината е с около 4 пункта). Докато при регистрираните на общо основание делът на безработните до 30 г. възраст намалява, при регистрираните по 57-мо ПМС той расте. Тези разнопосочни тенденции вероятно произтичат от нормативните промени през 1991 г. относно регистрацията на лицата навлизящи в трудоспособна възраст или завършващи съответно образование, които за първи път търсят работа. А общото нарастване на относителният дял на безработните до 30 г. се дължи на преимуществото на пазара на труда на квалифицираните работници и специалисти, като трудовият стаж се счита за съществен критерий.

По–високият относителен дял на безработните жени през 1991 г. бележи известно намаление (от 64 на 55 на сто). Това би могло да се счита за нормално при висок стихиен растеж на безработицата. В същото време то противоречи на необходимостта от намаляване на високата женска застост и нормализиране на икономическите функции на жените в домакинствата.

3. Социално осигуряване при безработица.

Парични обезщетения при безработица се изплащат на лицата, освободени по инициатива на предприятието–работодател при отсъствие на виновно поведение от тяхна страна , както и на лицата, чийто трудов договор е прекратен поради изтичане на срока. Размерът на обезщетението се формира от минималната работна заплата плюс

20 на сто от разликата до получаваната средна месечна заплата, върху която са правени осигурителните им вноски за последните 6 месеца. При непълно работно време, размерът на обезщетението се определя пропорционално на договореното време. Срокът на изплащане на обезщетението се определя в зависимост от продължителността на трудовият стаж и възрастта на безработното лице. Социални помощи получават и т. нар. млади специалисти и квалифицирани работници, т.е. лицата, търсещи работа за първи път.

Тази система за социално осигуряване на регистрираните безработни е въведена в средата на 1991 г. Преди това действуваше система, при която паричното обезщетение за първите 6 месеца се формираше като прогресивно намаляващ (с 10 на сто месечно) процент от получаваното трудово възнаграждение, а за следващите 3 месеца се изплащаше социална помощ в размер на минималната работна заплата.

Съществуващата система за социално осигуряване при безработица има един съществен недостатък – тя не е обвързана по никакъв начин с имущественото състояние и общия доход на домакинството на безработния. Системата не се влияе от евентуални високи доходи от други източници в домакинството, а така също от потенциалната възможност на безработния да си осигури работа и доходи чрез самостоятелна стопанска дейност. (Съществуването на лична фирма на друг член от домакинството или семейна такава; наличие на производствен капитал, лично стопанство и т.н.).

Твърде дискусационен е и въпросът за срока на изплащане на обезщетението. (От 6 до 12 м. в зависимост от възрастта и трудовият стаж). Абстрагирайки се от социалната и приемливост, съществуващата система може да бъде оценена като икономически нецелесъобразна. Продължителният срок на социалното осигуряване не стимулира активността при търсене на работа от страна на безработните, докато финансовата тежест на продължителната издръжка на безработните се превръща в допълнителен фактор за освобождаване на работна сила и редуциране на заетостта. Нарастването на вноската за фонд “Професионална квалификация и пренасочване” от 0.5 на 3.75 и 5 на сто от фактически изплатените средства за работна заплата, я превръща в ресурсен данък, ограничаващ използването на работна сила.

Вноските за фонд “Професионална квалификация и пренасочване” се набират от предприятия и организации, извършващи

стопанска дейност. Възниква въпроса за целесъобразността всички организации, ползващи работна сила по трудови правоотношения да бъдат задължени към фонда. Това, от една страна, ще намали тежестта за производствените и търговски предприятия, а от друга, ще стимулира по-ефективното използване на персонала, например в държавната администрация.

Вноските за фонд "ПКП" може да бъдат използвани като елемент на политиката по заетостта. Например от тях изцяло или в някаква степен може да бъдат освободени частните фирми, тъй като в средносрочна перспектива те са единствената алтернатива за разкриване на нови работни места. Определен размер от вноската може да бъде за сметка на работника (като елемент от брутната му работна заплата), което допълнително ще стимулира търсенето на други видове доходи и заетост в други сектори, в т.ч. частния.

При анализа на социалното осигуряване на безработните е от значение делът и динамиката на обезщетените лица в рамките на общият брой и динамика на регистрираните безработни. Те са представени в следната таблица:

ОБЕЗЩТЕНИ ЛИЦА ПО 57-МО ПМС ПРЕЗ 1991г.

Месеци	Обезщетени	Базисни	Верижни	Процент от
	безработни	индекси	индекси	безработни
I	27329	100.0	100.0	36.9
II	32878	120.3	133.5	33.0
IV	52242	191.2	118.8	29.7
V	81050	296.6	155.1	39.4
VI	91437	334.6	112.8	39.1
VII	90752	332.1	99.3	32.4
VIII	105643	386.6	116.4	33.4
IX	110799	405.4	104.9	32.4
X	152637	558.5	137.8	40.6
XI	162185	593.5	106.3	40.5
XII	173185	633.7	106.8	41.3

През 1991 г. обезщетените лица нарастват в по-голяма степен, отколкото безработните общо. (Съответно 6.34 и 5.65 пъти при база януари 1991 г.). Относителният дял на обезщетените лица през съответните месеци нараства от 36.9 през януари, на 41.3 през декември 1991 г. Това е нормално, имайки предвид липсата на заинтересованост

в преобладаващата част от безработните по 57-мо ПМС да се пререгистрират като такива на общо основание, както и сравнително продължителните срокове за изплащане на обезщетения.

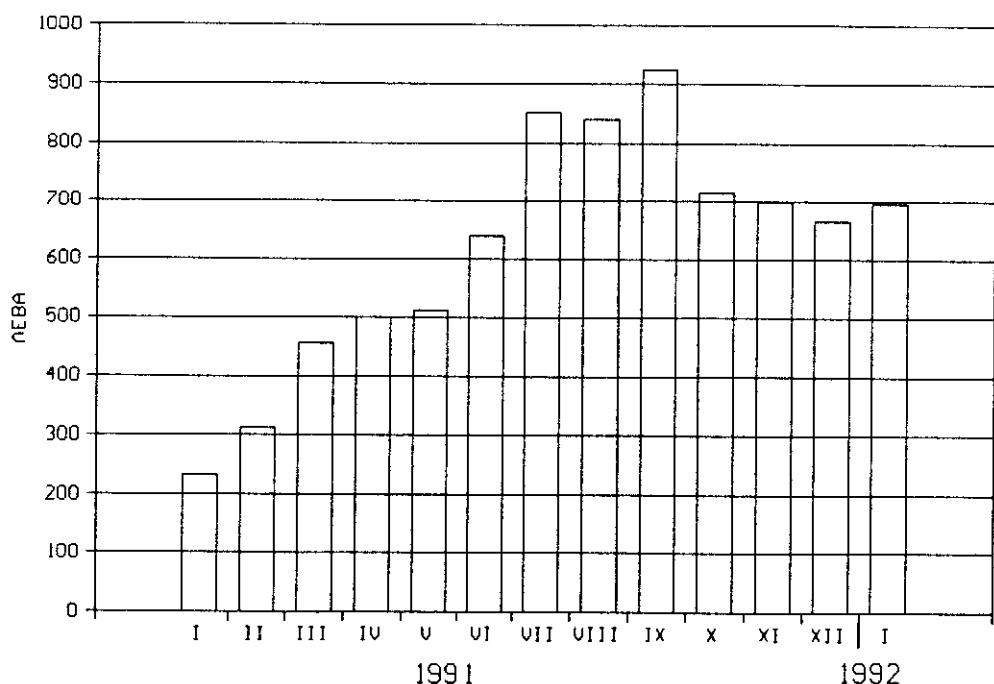
Финансовата издръжка на безработицата има следната структура за 1991 г.:

ИЗПЛАТЕНИ СРЕДСТВА ОТ ФОНД ПКП ЗА БЕЗРАБОТНИТЕ ПРЕЗ 1991г.

	суми в х.лв.	относителен дял
Изплатени средства		
всичко	721836.50	100
в т.ч.: пар.обезщетения	684681.10	94.9
социални помощи	32188.84	4.5
преквалификация	1011.55	0.1
детски добавки	3955.01	0.5

Преобладаващата част от средствата за безработните са за обезщетения, помощи и детски добавки, като делът на разходите за преквалификация е незначителен.

ИЗПЛАТЕНИ СРЕДСТВА ОТ ФОНД ПКП ЗА ЕДИН ОСИГУРЕН БЕЗРАБОТЕН (СРЕДНА НОМИНАЛНА МЕСЕЧНА ИЗДРЪЖКА)

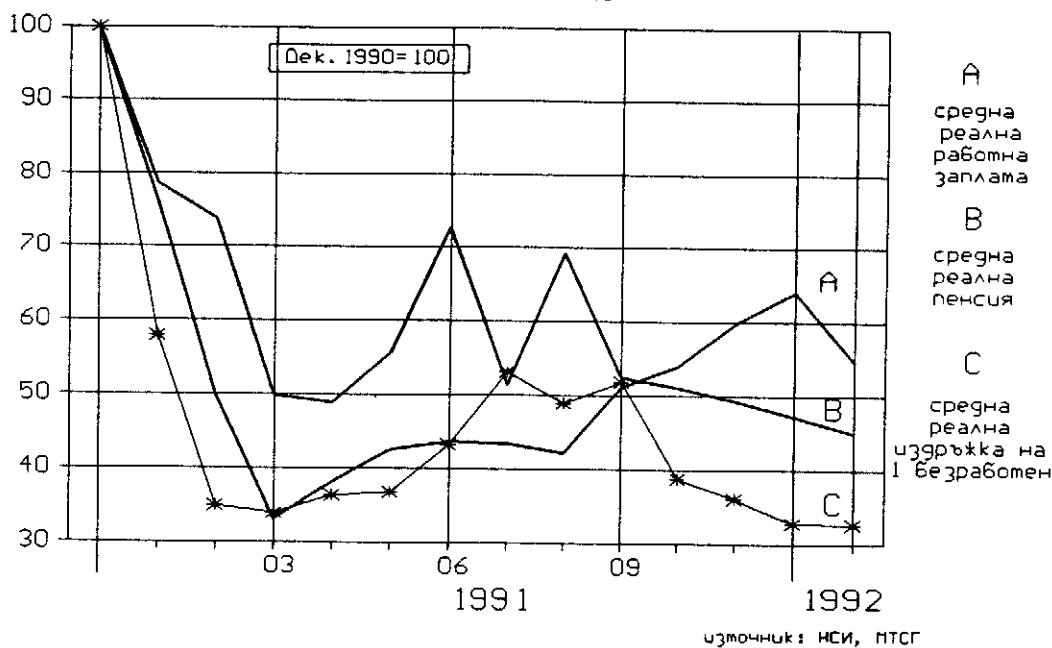

ИЗТОЧНИК: МТСГ

Абсолютното намаление на средната "издръжка" на един безработен към края на 1991 г. се определя от извършената промяна в механизма на определяне на обезщетенията. (След извършението на промени за определен период двете системи се прилагаха паралелно). Влияние оказващо и увеличаването на средната продължителност на регистрацията на голяма част от обезщетяваните лица, както и известно подмладяване на контингента във възрастово отношение.

При анализа на социалното осигуряване на безработните, внимание заслужава сравнението на динамиката през 1991 г. на средната работна заплата, средната пенсия и средната издръжка на един безработен.

Индекси на средната реална работна заплата, пенсия и издръжка на безработен

От графиката прави впечатление сходната динамика на реалната средна издръжка на безработните и реалната средна заплата до м. септември 1991 г., както и рязкото "разтваряне на нажицата" между тях през последното тримесечие. Това е следствие както на проведеното първоначално договаряне на работните заплати през III-то тримесечие, което доведе до значителното им повишаване, така и на промяната в начина на определяне на обезщетенията, довел до общото им намаление. Реалната средна издръжка на един безработен бележи по-значителен спад и от общото намаление на средната реална пенсия, особено през последните месеци на 1991 г.

III. ФОРМИРАНЕ НА ПАЗАР НА ТРУДА

1. Динамика на работната заплата и пазара на труда.

Динамиката на работната заплата е съществен елемент при анализа на трудовия пазар. Изходдайки от ниската достоверност на статистиката на работното време и липсата на представителна информация по отношение на формите на заетостта, можем да използваме единствено средната работна заплата общо и по отрасли на държавният и кооперативен сектор.

Изменение на относителния дял на отрасловата средна месечна заплата и заетите лица по отрасли за периода 1988 – 1991 г.

Отрасли	Средна заплата	Заети
Промишленост	-5.4	1.6
Строителство	4.5	-2.3
Селско стопанство	-2.0	-1.5
Търговия, МТС	6.0	-2.1

Сравнявайки промените в относителните дялове на заетите лица по отрасли с промените в съотношението на средните отраслови заплати към средната общо, като цяло се проявява обратна зависимост. При увеличение на относителният дял на заетите в отрасъла, наблюдаваме намаление на относителният дял на отрасловата средна заплата и обратното.

Начислени средства за заплати и средна работна заплата по тримесечия

Тримесечия на 1991 г	Начислени средства за заплати (хил. лева)	Средна тримесечна работна заплата (лева)
I тримесечие	4985794	1465
II тримесечие	7176329	2181
III тримесечие	8924720	2859
IV тримесечие	13820701	4633

В таблицата въз основа на данни по тримесечия на 1991 г. са съпоставени динамиката на начислените средства за заплати и средната работна заплата. (В начислените средства за заплати за 4-то тримесечие не са включени средствата за годишни премии; в данните по тримесечия не са включени и трудовите възнаграждения на несписъчния състав).

Въз основа на съпоставката на изчислените базисни и верижни индекси се открояват следните изводи:

– 39 на сто от увеличението на средната работна заплата през 2-ро, 3-то и 4-то тримесечие на 1991 г. се дължи на фактическото намаление на числеността на персонала през тези периоди. Следователно намаляването на заетостта с около 421 х.д. през трите тримесечия на 1991 г. (на база средно-списъчен състав за тримесечието), е осигурило увеличаване на средната заплата за 4-то тримесечие с 1236 лв. спрямо средната заплата за първо тримесечие. (При общо увеличение 3168 лв.) **1 лев прираст на средната тримесечна заплата за изследваният период е осигурен за сметка на намалението на заетите с 341 д.**

Анализът на растежа на средната заплата за сметка на намалението на персонала по тримесечия (въз основа на верижните индекси) показва следното: 2-ро тримесечие – 5 на сто; 3-то тримесечие – 6.7 на сто; 4-то тримесечие – 7.1 на сто. Прави впечатление, че през годината се увеличава дела от прираста на средната заплата, осигурен за сметка на съкращаване на заетостта.

2. Оборот на пазара на труда.

Оборотът на заетите, разглеждан като относителна динамика на наемане и освобождаване на работна сила за определен период, е един от съществените макроикономически показатели за състоянието на пазара на труда. Той определя общата характеристика на движението на работната сила и интензивността и съотношението на отделните му форми (миграционно, отраслово, професионално и т.н.).

Възможностите за анализ на реалният оборот на работната сила у нас са твърде ограничени. Данните, с които разполагаме се отнасят само за държавният и кооперативен сектор. Те не са представителни за оборота на работна сила в частните фирми и “втората” икономика, който е съществен “амортисър” на

протичащите процеси и показател за конюнктурата на пазара като цяло.

С усъвършенстването на статистическите наблюдения на частният сектор и стартирането на периодичните извадкови наблюдения на заетостта и безработицата в домакинствата през 1992 г., репрезентативността на информацията и възможностите за анализ на движението на работната сила ще бъдат значително подобрени.

Дестабилизацията на заетостта и формирането на пазар на труда у нас съществено промени съотношението между формите на движение и оборота на работната сила. Докато в условията на изкуствено поддържан дефицит на работна сила преобладаваше високото и спекулативно текучество като основна форма на движение на персонала между предприятията, след началото на стабилизацията неговият дял и значение силно намаля. Общий облик на оборота на пазара на труда се определя във все по-голяма степен от освобождаването на работна сила по инициатива на предприятието-работодател, отколкото от напусканията по инициатива на работника. Това се потвърждава от данните за дела на съкратените от общият брой на напусналите предприятията:

Относителен дял на съкратените в напусналите общо (проценти)

Тримесечия на 1991 г.	С натрупване от началото на годината	За съответното тримесечие
I тримесечие	23.6	23.6
II тримесечие	29.8	38.9
III тримесечие	29.2	27.6
IV тримесечие	31.1	40.1

Делът на освободените от работодателя по икономически причини (чл.328, ал.1, т.1,2,3 от КТ) е с тенденция към нарастване през годината, т.е., напусканията по инициатива на работника относително намаляват. Това, наред с високият индекс на съкратените към края на 1991 г. спрямо тези в края на м. март (380.7), е индикатор за влошаваща се през годината конюнктура на пазара на труда. Известно неутрализиране на тази тенденция наблюдаваме през летните месеци във връзка с благоприятните сезонни фактори за заетостта.

Въпреки нарастващите дела на освободените лица по инициатива на работодателя, общото равнище на показателя за 1991 г. се запазва сравнително ниско – 31.1 на сто. Едва около 1/3 от общо напусналите предприятията в държавния и кооперативен сектор са освободени от работодателя по икономически причини. Запазва се все още високо ниво на текучество (напускане по инициатива на работника). Това е индикатор за все още недостатъчно интензивни процеси на адаптация на заетостта и движението на работната сила към променящите се икономически условия и формирането на трудов пазар.

От гледна точка на оборота на трудовия пазар е от значение и съотношението НАПУСНАЛИ/ПРИЕТИ в предприятията. Въз основа на наличната информация по тримесечия на 1991 г. по-долу е илюстриран оборотът на работна сила между предприятията.

Оборот на работната сила

(проценти)

Тримесечия на 1991 г.	Съотношение напуснали/постъпили	
	от нач.на год.	по тримесечия
I тримесечие	2.70	2.70
II тримесечие	2.32	1.92
III тримесечие	2.25	2.10

Абсолютните стойности на назначенията и уволненията са съответно:

Оборот на работната сила

(брой)

Тримесечия на 1991 г.	Напуснали предприятията		Постъпили на работа	
	от нач.на год.	по тримесечия	от нач.на год.	по тримесечия
I тримесечие	362413	362413	134022	134022
II тримесечие	613593	251180	264670	130648
III тримесечие	860843	247250	382269	117599

В течение на 1991 г. отношението напуснали/приети намалява, т.е., наблюдава се относително ускорение на оборота на пазара на труда.

Наред с това обаче абсолютният прираст на постъпилите е по-висок, въпреки че намалява по тримесечия. Т.е., напусканията като цяло намаляват в по-голяма степен от назначенията.

Следователно относителното ускорение на оборота на пазара на труда не е резултат на увеличение на търсенето, а на ограничаване на предлагането на работна сила от страна на контингента на заетите лица (посредством текучеството). Наблюдава се запълване на незаети и освободени "пазарни ниши" във все по-голяма степен от контингента на безработните.

Подобна характеристика на оборота на пазара на труда е адекватна на усиливаща се криза, а не толкова на състояние на депресия. По настоящем у нас тя е свързана с ликвидирането на свръхзаетостта при относително възпроизвеждане на структурите на работната сила на по-ниско равнище на заетост, съпроводено с известна допърнителна ротация на персонала.

IV. ПОЛИТИКАТА ПО ЗАЕТОСТТА И БЕЗРАБОТИЦАТА ПРЕЗ 1992 г.

Въз основа на очерталите се тенденции и проблеми на заетостта и безработицата през 1991 г. могат да бъдат изведени някои основни параметри и проблеми на икономическата политика в тази област през настоящата година. Те произтичат от характера и динамиката на икономическите процеси и от измененията в стопанското и трудовото законодателство.

Един от основните акценти на политиката по заетостта и безработицата е свързан с предстоящия старт на структурните промени в икономиката. Бързият им "резонанс" на пазара на труда ще намери израз в следните насоки.

Началото на аграрната реформа е свързано с ликвидацията на съществуващите производствени структури (ТКЗС) и реституцията на земята. До приключването на административните процедури по ликвидацията, ще наблюдаваме сравнително масово и повсеместно освобождаване на работна сила от отрасъла, което може да доведе до рязко повишаване равнището на безработицата. Към 31.12.1991 г. броят на заетите в селското стопанство бе около 520 х.д., като "излизането" им на пазара на труда би довело до приблизително удвояване на регистрираните безработни. Това налага бързи промени

в трудовото законодателство, които да го адаптират и синхронизират със структурните промени в икономиката. По отношение на освободените от досегашните производствени структури на селското стопанство, изглежда целесъобразно възприемане на изключващи критерии за регистрация или изплащане на обезщетения от бюрата по труда, при фактическа възможност за развитие на собствена стопанска дейност. Такива би следвало да бъдат "наличието на собственост върху земя над определен размер" и "наличието на собственост върху земя с определено отстояние от местоживеещето" и др.

Законодателното рамкиране на възможността за регистрация като безработни на част от освободените от отрасъла, от своя страна ще стимулира процеса на преструктуриране на собствеността и формирането на производствените единици.

Аналогично на процесите в селското стопанство, реституцията на търговските и производствени обекти в градовете също ще увеличи напрежението на пазара на труда. Въпреки, че процеса ще бъде двупосочен (свързан както със закриване, така и с разкриване на работни места), като цяло може да се очаква известно повишаване на равнището на безработица в градовете. За това ще влияе и неизбежният лаг във времето.

Приемането на процедура за обявяване в несъстоятелност на неефективни и губещи предприятия, дори да не предизвика мащабни ликвидации, ще повлияе за известно саниране на производството чрез допълнителен натиск за свиване на разходите. Това вероятно ще доведе до ликвидиране на "скритата" в предприятията безработица, проявяваща се в принудителни отпуски, корекции в сменността и ротация на персонала, частична заетост в рамките на сменното или месечното работно време и др. До същото би довела и евентуална приватизация на малки и средни предприятия.

Във връзка с проблемите на политиката по заетостта, особено значение имат намеренията на Правителството във фискалната политика. Следва да се има предвид преди всичко начина на регулиране нарастването на средствата за работна заплата на предприятията. Проекта за решение на МТСГ като цяло се основава на възприетият подход за регулиране нарастването на масата на работната заплата през 1991 г. Той е базиран на следните принципи: тримесечно регулиране на средствата за работна заплата чрез данъчна скала; свободно движение на индивидуалната и средната работна заплата в рамките на

регулираните средства при намаляване на числеността на персонала; регулиране на масата на работната заплата само в държавните предприятия с цел преструктуриране на заетостта.

За текущата година се предвижда по-стръмна данъчна скала, коригиращи коефициенти за максимално допустимото нарастване на средствата по тримесечия въз основа на прогнозният индекс на цените (както и възможности за коригирането им при превишаване на прогнозираната инфлация с повече от 10 на сто), а така също и тримесечни корективи на максималния размер на средствата съответно 0.75, 0.80, 0.85 и 1.0.

Въпреки прилагането на подобни начини за регулиране нарастването на средствата за заплати в предприятията през 1991 г., през последните й три тримесечия едва около 40 на сто от фактическият ръст на средната тримесечна заплата се оказа за сметка на намалението на числеността на персонала. Основните "пробойни" на този начин на регулиране през миналата година бяха компенсациите и извършената промяна на базисните размери на средствата във връзка с договарянето на работните заплати. В проекта на МТСГ е залегнал принципа на предварително определената база за цялата година. Последователното му отстояване през 1992 г. е единствената гаранция за ефективното влияние на "стръмната" данъчна скала. Същевременно предвидената възможност за допълнително договаряне на коефициентите на очакваната инфлация при превишаване на прогнозните им стойности с повече от 10 на сто е сериозна предпоставка за изпускане от контрол на увеличението на заплатите. Следователно този начин на регулиране на средствата за заплати може да се окаже неефективен при липса на нормативно регулиране на цените и особено на печалбата. Той едва ли ще "блокира" до такава степен тяхното нарастване, че да предизвика по-съществено освобождаване на работна сила.

Имайки предвид нарастването на броят на пенсионерите през 1991 г. с над 100 х.д. и приблизителното му изравняване с броя на заетите в държавният и кооперативен сектор (без селското стопанство) през януари 1992 г. се предвижда увеличаване на размера на вносите за ДОО. За това влияе и общото намаление на заетостта, което относително намалява постъпленията в ДОО за бъдещи периоди. В същото време обаче увеличаването на размера на осигурковите е фактор, стимулиращ освобождаването на работна сила. Поради това

изглежда по-приемливо от икономическа гледна точка законодателното спиране нарастването на броя на пенсионерите чрез промяна във възрастта за пенсиониране.

Поради същата причина изглежда неуместно предвиденото увеличение на размера на вноските за фонд “Професионална квалификация и пренасочване”, което би ги превърнало в ресурсен данък върху работната сила, стимулиращ нейното освобождаване. При значително намаление на заетите лица, чийто трудов доход е база на приходите по фонда и необходимост от увеличаване на вноските от 5 на 7 на сто, то би следвало да бъде не за сметка на повишаване на сумарните трудови разходи на предприятието, а за сметка на средствата за работна заплата и индивидуалните заплати. Според прогнозни разчети на АИПР, през 1992 г. едва ли е необходимо увеличаването на вноските за социални осигуровки, особено ако се приемат мерки за законодателно и административно ограничаване прираста на осигуряваните лица.

От тази гледна точка е необходимо да се преразгледат сроковете за изплащане на обезщетения, като общата насока трябва да етяхното ограничаване и унифициране, дори и абсолютно независимо от възрастта и трудовият стаж. Относно размерът на обезщетенията – при необходимост може да бъде намален до равнището на минималната работна заплата.

Премахването на данъчната вноска от 30 на сто върху начислените трудови възнаграждения на работещите пенсионери, както и евентуалното удължаване на пенсионната възраст през 1992 г. ще доведе до съществено засилване на предлагането на работна сила и известно увеличаване на безработицата. Това ще намали шансовете за устройване на работа на лицата до 30 г. възраст и особено на тези, търсещи работа за първи път. Именно това налага известно унифициране на социалното осигуряване на безработните по отношение на възрастта и трудовият стаж. Същевременно възниква необходимостта от мерки за регулиране на вторичната заетост на пенсионерите, като: спиране или частично изплащане на пенсията; общо облагане на получаваните пенсия и трудово възнаграждение с ДОД и др.

Опитът от прилагането през 1991 г. на различни административни регулятори на пазара на труда (напр. периодични моратории върху съкращенията) показва изключително

неблагоприятното им влияние върху финансовото състояние и политиката на предприятията. Наченки на подобна практика се наблюдават и сега (напр. забраната за освобождаване от работа на лица, които са глави на семейство или го издържат самостоятелно). В същото време обаче се налага известно засилване на контрола върху използването на работна сила. От една страна, това се отнася до необходимостта от внасяне на осигуровки и върху трудовите възнаграждения по граждansки договори поради масовото им използване като прикрити трудови договори. От друга страна, необходимо е засилване на данъчният контрол върху използването на работна сила в частния сектор (по отношение на осигуровките), предвид очакваното му разширяване и политиката на данъчни преференции (напр. липсата на регулиране на нарастването на средствата за работни заплати).

ИЗДАНИЯ НА АГЕНЦИЯТА ЗА ИКОНОМИЧЕСКО ПРОГРАМИРАНЕ И РАЗВИТИЕ

Серия "Анализи на икономическата политика"

1. Доклад за хода на стопанската реформа и задачите на икономическата политика до края на 1991 г. (юли 1991 г.)
2. Р. Аврамов (ред.) - Икономическата стабилизация в България през 1992 г. (юни 1992 г.)
3. Bulgaria - The Economic Situation and Outlook. The Status of the Reform Process (May 1992)

Серия "Икономически изследвания"

1. М. Ненова - Изпълнение на бюджета през 1991 г. и изводи за бюджетната политика през 1992 г. (март 1992г.)
2. М. Жечева, Р. Аврамов, В. Чавдаров - Инфляцията и лихвеният процент през 1991 г. (март 1992г.)
3. Ст. Бързашки - Заетостта и безработицата в процеса на стабилизация. (март 1992 г.)
4. Н. Георгиев, Н. Господинов - Паричната политика: механизми и резултати (март 1992 г.)
5. Р.Инджова - Приватизацията в България. (юли 1992г.)
6. М.Жечева, Н.Милева - Ценовият контрол и инфлацията в България през 1991-1992 година (ноември 1992г.)
7. К. Генов - Паричната политика през 1992г.: инструменти и резултати. (април 1993г.)

8. М. Ненова - Регулиране на работната заплата:
опитът на България през 1991 - 1992г. (април 1993г.)

9. N. Gueorguiev - Some Tests of Random Walk Hypothesis for Bulgarian Foreign Exchange Rates. (August 1993).

Серия "Конюнктурни обзори"

1. "В годината на желязната овца" - конюнктурен обзор на българското стопанство за 1991 г. (декември 1991г.)

2. Годишен доклад за състоянието на българската икономика през 1992 г. (декември 1992 г.)

3. Месечни конюнктурни обзори (от октомври 1991г.)

4. Тримесечни конюнктурни обзори (от I тримесечие на 1992 г.)

"Месечен бюлетин на АИПР"